

تظم نشر

نگارندگان

غلامعلی منتظر

نادیا حاجی عزیزی

انتشارات دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش جمهوری اسلامی ایران

۱۴۰۴

مشخصات نشر	تهران: ارتش جمهوری اسلامی ایران، دانشگاه فرماندهی و ستاد، انتشارات دافوس، ۱۴۰۳.
مشخصات ظاهری	۱۹۶ ص: جدول.
شابک	۹۶-۹-۸۳۳۰-۶۲۲-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	واژه نامه.
یادداشت	کتابنامه.
یادداشت	نمایه.
موضوع	فراهم آوری نشریات علمی Acquisition of scientific publications
شناسه افزوده	حاجی عزیزی، نادیا، ۱۳۵۸
شناسه افزوده	دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا. انتشارات دافوس
شماره کتابشناسی ملی	۹۹۷۰۲۳۴
اطلاعات رکورد	فیبا
کتابشناسی	

نظم نشر

غلامعلی منتظر و نادیا حاجی عزیزی

علیرضا اکبرپور

۱۴۰۴

۱۰۰۰

۹۶-۹-۸۳۳۰-۶۲۲-۹۷۸

دافوس

چاپ اول

ص ۲۱۲

مدیریت چاپ، انتشارات و فصلنامه دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا

۰۳۱-۶۶۴۱۴۱۹۱

تهران، میدان پاستور، خیابان دانشگاه جنگ، دانشگاه فرماندهی و ستاد، انتشارات دافوس

ریال ۲.۳۰۰.۰۰۰

مسئولیت صحت مطالب کتاب برعهده نگارندگان است.

نگارندگان:

طراح جلد:

تاریخ انتشار:

شمارگان:

شابک چاپی:

ناشر:

نوبت چاپ:

تعداد صفحه:

چاپ و صحافی:

تلفن:

نشانی:

بها:

تمامی حقوق برای دافوس آجا محفوظ است (نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است).

فهرست مطالب

پیشگفتار..... ۵

فصل اول - مفاهیم بنیادین و اصول کار نشریه

- ۱-۱ مقدمه ۱
- ۲-۱ مفاهیم اصلی در نشریه های علمی ۱
- ۱-۲-۱ مقاله ۱
- ۲-۲-۱ اجزای مقاله ۳
- ۳-۲-۱ ویژگی های محتوایی مقاله ۷
- ۳-۱ انواع مقالات ۹
- ۱-۳-۱ مقاله پژوهشی (اصیل) ۹
- ۲-۳-۱ مقاله ترویجی ۹
- ۳-۳-۱ مقاله کاربردی ۱۰
- ۴-۳-۱ مقاله مروری ۱۰
- ۵-۳-۱ مقاله (گزارش) فنی ۱۲
- ۶-۳-۱ مقاله مفهومی ۱۲
- ۷-۳-۱ مقاله کوتاه ۱۳
- ۸-۳-۱ مورد کاوی ۱۳
- ۹-۳-۱ دیدگاه ۱۴
- ۴-۱ نشریه ۱۴
- ۵-۱ ارکان نشریه ۱۵
- ۶-۱ صاحب امتیاز ۱۶
- ۷-۱ مدیر مسئول ۱۷

۱۸	۸-۱ سر دبیر
۱۹	۹-۱ هیئت تحریریه (گروه دبیران)
۲۱	۱۰-۱ مدیر اجرایی
۲۲	۱۱-۱ اساسنامه نشریه
۲۹	۱۲-۱ مقررات دریافت و داوری مقالات
۳۴	۱۳-۱ مقررات بین المللی برای حفظ مالکیت فکری در مقالات
۳۴	۱۴-۱ حق نشر
۳۵	۱۵-۱ کربتیو کامنز
۳۷	۱۶-۱ داوری
۴۱	۱۷-۱ اخلاق پدیدآوری و اخلاق داوری
۴۶	۱۸-۱ فرایند نمایهسازی نشریات در پایگاههای معتبر جهانی
۴۶	۱۹-۱ معیارهای ارزیابی
۴۸	۲۰-۱ مراحل درخواست

فصل ۲- فرایندهای اجرایی نشریه

۵۱	۱-۲ مقدمه
۵۱	۲-۲ فرایند دریافت دست نوشته
۵۲	۳-۲ شرح فرایند دریافت
۶۰	۴-۲ شرح فرایند داوری
۷۰	۵-۲ نتایج داوری
۷۸	۶-۲ فرایند پس از داوری
۸۲	۷-۲ فرایند آماده سازی نشریه
۸۲	۸-۲ شرح فرایند آماده سازی
۸۹	۹-۲ فرایند چاپ و توزیع نشریه
۸۹	۱۰-۲ شرح فرایند چاپ و توزیع

فصل ۳- چهارچوب ظاهری نشریه

۹۳	۱-۳ مقدمه
----	-----------------

۹۳	۲-۳ جلد نشریه
۹۹	۳-۳ پیش‌متن
۱۰۳	۴-۳ متن
۱۰۶	۵-۳ پسامتن
۱۱۵	منابع فارسی
۱۱۷	منابع انگلیسی

پیوست‌ها

۱۲۰	پیوست الف - آیین‌نامه نشریات علمی
۱۳۱	پیوست ب - استانداردهای سردبیری نشریه
۱۳۷	پیوست ج - الگوی نگارش مقاله در فصلنامه
۱۵۰	پیوست د - منشور اخلاق علمی در فصلنامه
۱۵۵	پیوست هـ - قرارداد ویرایش ادبی (نگارشی)
۱۵۷	پیوست و - قرارداد ویرایش فنی (صوری)
۱۶۰	پیوست ز - قرارداد ویرایش ادبی (نگارشی) و فنی (صوری)
۱۶۳	پیوست ح - قرارداد ویرایش ادبی (نگارشی) انگلیسی
۱۶۵	پیوست ط - قرارداد ویرایش استادی
۱۶۷	پیوست ی - قرارداد همکاری برای انتشار و توزیع نشریه‌های علمی
۱۷۰	پیوست ک - راهنمای صفحه‌آرایی مقالات فصلنامه
۱۷۷	واژه‌نامه فارسی به انگلیسی
۱۸۱	واژه‌نامه انگلیسی به فارسی
۱۸۵	نمایه موضوعی
۱۹۳	نمایه نام‌ها
۱۹۵	نمایه کاربرگ‌ها

پیش گفتار

انتشار نشریه‌های علمی یکی از راه‌های افزایش ارتباطات رسمی علمی است که طی آن یافته‌های پژوهشی و حاصل مطالعات علمی در قالب مجموعه‌ای از مقاله‌های مختلف در اختیار آحاد اجتماع علمی قرار می‌گیرد. هرچند سابقه انتشار نشریه در جهان به قرن هفتم میلادی بازمی‌گردد، لیکن ظرف سده‌های نوزدهم و بیستم میلادی به تدریج انتشار نشریه به صورت نظام‌مندی درآمد و با به کارگیری سازوکارهای داوری، وجهه قابل قبولی در میان دانشگران یافت. نشریه‌های علمی با رشد علم و فناوری، به طور چشم‌گیری به ابزاری مؤثر برای انتقال یافته‌های علمی بدل شد و همین امر سبب شده تا انتظام‌بخشی و ساماندهی فرایندهای انتشار نشریات بیش از پیش مشهود شود؛ فرایندهای مختلف از دریافت «دست‌نوشته‌ها» تا انتشار

با توجه به اهمیت یافتن نشریه‌های علمی، امروزه پایگاه‌های جهانی زیادی به نشریه‌های علمی اختصاص یافته‌اند: «اولریخ»^۱، «راهنمای نشریات دسترسی آزاد»^۲، «جی استور»^۳، «پاب‌مد»^۴ و بسیاری از پایگاه‌های دیگر، برای تحقق اهدافی مانند تهیه فهرست نشریه‌ها، سیاهه محتویات، آرشیوسازی محتوا، نمایه‌سازی، ارزیابی و نیز رتبه‌بندی نشریه‌های علمی پدید آمده‌اند. از سوی دیگر ناشران بزرگ و معتبر جهانی تلاش دارند با به کارگیری جدیدترین شیوه‌ها و ابزارهای فناورانه و لحاظ کردن معیارهای پذیرفته شده بین‌المللی، معتبرترین مقاله‌های علمی را جذب و منتشر کنند.

درباره سابقه انتشار نشریات علمی در ایران، شواهد نشان می‌دهد نخستین نشریه علمی در سال ۱۲۸۰ هجری قمری (۱۲۴۲ ه. ش. ۱۸۲۶ م.)، در زمان ناصرالدین شاه قاجار، با نام «روزنامه علمی دولت علیه ایران» منتشر شد که هر چند نام آن روزنامه بود اما در آن مقاله‌های علمی چاپ می‌شد. این نشریه به صورت ماهیانه و به سه زبان فارسی، عربی و فرانسه منتشر می‌شد (حسینی پاک‌دهی، ۱۳۷۳). با این حال، انتشار نشریه علمی به سبک نوین و برپایه استانداردهای جهانی، قدمتی کمتر از صد سال در ایران دارد. نخستین نشریه از این دست در دوره قاجار و به نام «فلاح مظفری» منتشر شد که محتویات آن درباره کشاورزی بود. این نشریه در سال ۱۳۱۸ هجری قمری (۱۲۷۸ ه. ش. ۱۹۰۰ م.) در اداره کل فلاحیت به چاپ رسید (وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۹۵).

در حال حاضر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، مجوز انتشار نشریات، خواه علمی خواه غیر علمی، را صادر می‌کند. پس از دریافت مجوز انتشار مجله‌ای علمی، صاحب امتیاز (که عموماً دانشگاه، پژوهشگاه یا انجمن علمی است)، می‌تواند با رعایت مقررات کمیسیون بررسی نشریات علمی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، مجله علمی خود را منتشر و توزیع کند. این کمیسیون، با تنظیم و ابلاغ آیین‌نامه‌ها و شیوه‌نامه‌هایی تلاش دارد وضعیت انتشار نشریه‌های علمی کشور را ساماندهی کند. برپایه آخرین آمار منتشر شده در وبگاه این

1. Ulrichs Global Serials Directory
2. Directory of Open Access Journals (DOAJ)
3. JSTOR
4. PubMed

کمیسیون، در سال ۱۴۰۱ قریب به ۱۵۰۰ نشریه علمی فعال در کشور منتشر می‌شوند که از میان آنها حدود ۱۲۰ نشریه در سطح بین‌المللی چاپ و توزیع می‌شود؛ علاوه بر این نشریات گروه «علوم انسانی» با ۸۴۰ نشریه و سپس گروه «فنی و مهندسی» با حدود ۲۴۰ نشریه، پرشمارترین رده‌های موضوعی هستند. پس از این دو، نشریات گروه «کشاورزی و منابع طبیعی» با حدود ۲۰۰ نشریه، «علوم پایه» با حدود ۱۲۰ نشریه، «هنر و معماری» با ۵۰ نشریه و گروه «دام‌پزشکی» با ۲۰ نشریه در رتبه‌های بعدی قرار می‌گیرند. اشاره به این نکته نیز ضروری است که بیشتر نشریات ایرانی (حدود ۹۶۰ نشریه) به زبان فارسی منتشر می‌شوند (درگاه نشریات علمی، ۱۴۰۲).

یکی دیگر از مراجع مرتبط با نشریات علمی «پایگاه استادی علوم جهان اسلام» است که همه نشریات علمی کشور باید در آن نمایه شوند. «مؤسسه استادی و پایش علم و فناوری جهان اسلام» در ایران، پایگاه استادی است که مانند سایر پایگاه‌های استادی نظیر «وب.آو.ساینس»^۱ و «اسکوپوس»^۲، رصد و ارزیابی وضعیت نشریات علمی را (البته در سطح کشورهای جهان اسلام) به عهده دارد.

شاید در گذشته انتشار نشریه‌های علمی، کاری چندان پیچیده محسوب نمی‌شد اما دست کم به دو دلیل، فرایند آن به مرور، با مشکلات بسیاری مواجه شد که توجه بیشتری را برای رویارویی با آنها طلب می‌کرد؛ نخست آنکه انتشار مقاله، به امتیازی برای افراد (به‌ویژه دانشگاهیان) بدل گشت که برپایه آن، امکان دریافت ارتقای شغلی و تحصیلی را بیابند و همین سبب شد تا طی شش دهه گذشته درخواست افراد برای انتشار مقاله، رشد چشم‌گیری یابد و ناگزیر فضای نشر علمی، رقابتی شد. در این میان نشریات جعلی نیز ظهور یافتند و نشریات معتبر برای متمایز ساختن خود از آنها، سیاست‌ها و استانداردهای پذیرفته شده را رصد و اعمال کرده و می‌کنند که از این رهگذر، پیچیدگی‌های همه‌مراحل پذیرش مقاله و داوری آنها و سپس انتشار و توزیع نمایان می‌شود. دوم، پیدایش مفاهیم جدیدی مانند اخلاق نشر، نمایه‌سازی در پایگاه‌های معتبر، شفاف‌سازی جریان‌های علمی و نظایر آنها سبب شد که به منظور هم‌گامی نشریات علمی با هر یک از آنها، سیاست‌ها و فرایندهایی تدوین و اجرایی شود که خود بر پیچیدگی‌های کار نشریه می‌افزوند.

به رغم نکات پیش گفته، هنوز نظام نشر علمی کشور با کمبود مستندات غنی درباره چگونگی سازماندهی نظام نشر علمی روبه روست معضلی که به نظر می رسد در صورت رفع آن، بسیاری از مسائل و مشکلات اجرایی و اخلاقی نیز کاهش خواهند یافت.

با توجه به نکات فوق، این کتاب با هدف تشریح همه نیازمندی های انتشار مجله ای علمی در ایران تدوین شده است و تلاش دارد با نگاهی جامع، همه ملزومات انتشار مجله ای در سپهر علمی کشور را تبیین کند؛ به همین منظور مجموعه اطلاعات کتاب در سه فصل سازمان دهی شده است: در فصل اول، اصول و مفاهیم بنیادین نشریه های علمی آمده است و خواننده با مطالعه این فصل با مبانی اصلی این رسانه ها آشنا خواهد شد. پس از آن، مراحل اجرایی و فرایندهای عملیاتی انتشار مجله ای علمی، از دریافت دست نوشته و داوری آن تا انتشار مقاله و نشریه و توزیع آنها، در فصل دوم تشریح شده است. با توجه به اهمیت ظاهر نشریه های علمی، در آخرین فصل، ویژگی های ظاهری فصلنامه با آوردن نمونه های واقعی آمده است. حسن اصلی این مجموعه آن است که همه مراحل با مستندات اصیل شامل آیین نامه ها، شیوه نامه ها، کاربرگ ها و روندنما همراه است.

از آنجا که فصلنامه «رهیافت» از معدود نشریات علمی در زمینه «سیاست پژوهی علم و فناوری» است که با بیش از سی سال انتشار، جزء موفق ترین نشریات علمی کشور محسوب می شود و البته موضوع کتاب نیز ذیل «سیاست پژوهی پژوهش» جای می گیرد و با تأکید براینکه نگارنده مفتخر به سردبیری همین فصلنامه است، تلاش شده مثال های کتاب برپایه تجربه زیسته این نشریه سامان یابد تا تصویری ملموس از نظم بخشی به فرایند انتشار مجله ای علمی را پیش روی خوانندگان گرامی قرار دهد.

تدوین این کتاب ممکن نبود مگر با لطف خداوند حکیم و سپس همه کسانی که در به سرانجام رسیدن آن یاری ام کردند: نخست سپاس خود را از مؤسسه تحقیقات سیاست علمی کشور ابراز می کنم که با درایت مسئولان این نهاد علمی، طرحی برای نظام بخشی به فرایند آماده سازی و انتشار نشریات سامان یافت. پس از آن از همکاران بزرگواری که هریک در بازبینی و اصلاح بخشی از این کتاب سهم داشته اند صمیمانه سپاسگزاری می کنم: خانم ها بنفشه عزیز آبادی، حمیده بابوک، دکتر سمیه کریمی زاده و البته سرکار خانم نادیا حاجی - عزیزی، که همکاری ایشان در تدوین این مجموعه چنان وسیع و عمیق بوده که نامش برسر کتاب نیز

نگاشته شده است. خداوند این عزیزان را تندرستی و توفیق مضاعف عنایت فرماید! آماده سازی متن کتاب با کمک سرکار خانم فاطمه طالبی و سرکار خانم فرشته نجفی صورت پذیرفته که چون همیشه مرا مرهون الطاف خواهرانه خود قرار دادند. خداوند تن شان را درست و راه شان را به سوی رستگاری قرار دهد! مراحل فنی چاپ کتاب به کوشش آقای دکتر بهنام گلشاهی در دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش جمهوری اسلامی به پایان رسیده که ورود آنها به این عرصه و تلاش شان برای نشر آثاری که در تنسيق امور پژوهش کشور راه گشا خواهد بود، شایسته قدردانی مضاعف است. امیدوارم پروردگار حکیم نیت تعالی جویانه آنها را در راه پیشرفت علم و فناوری کشور اجر مضاعف عطا کند!

در پایان یادآور می شود به رغم تلاش بسیار، بی گمان این مجموعه خالی از کاستی نیست و نگارنده با اشتیاق پذیرای نقد و نظرهای خوانندگان کرام است تا ان شاء الله ویراست های بعدی با اصلاحات این بزرگواران به زیور طبع آراسته شود^۱.

اللهم وفقنا لما تحب و ترضی

غلامعلی منتظر

تهران - آذرماه ۱۴۰۳ خورشیدی

۱. خوانندگان گرامی می توانند دیدگاه های خود را از طریق نشلی زیر به نگارندگان مرحمت فرمایند:

نشانی: تهران، دانشگاه تربیت مدرس؛

رایانامه: montazer@modares.ac.ir